

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ: ОЦІНКА ЗА МІЖНАРОДНИМИ МЕТОДИКАМИ

Вікторія Гурова
к. е. н., доцент
кафедри
менеджменту,
Донецький
національний
університет

Victoria Gurova
PhD, Associate
Professor,
Donetsk National
University

INNOVATION POTENTIAL OF UKRAINE: INTERNATIONAL METHODOLOGY OF ASSESSMENT

В даній статті глобалізацію визнано однією з найголовніших рис сучасної міжнародної економіки. Також сконцентровано увагу на оцінці інноваційного потенціалу України за сучасними міжнародними методиками. Визначено місце України в глобальному інноваційному просторі за глобальним інноваційним індексом, індексом економіки знань та Таблом інноваційного союзу.

Globalization is one of the main features of modern international economics. Fast changes of factors which define competitiveness of firms on the international markets, dynamic development of international economy gives evidence of growing of innovation advantages role of national economics in conditions of growing globalization of economic relations.

In future innovations' role in ensuring competitiveness will grow because of changes of international business structure for common goods of high-tech spheres, particularly under the influence of active development of the sixth technological way branches.

Innovation potential is defined as the main source of progress. This fact causes the necessity of its saving and developing. This fact is realized by governments of developed countries, which provide the large part of the budget on science and innovations.

The prospects of a country on the international market depend on arrangements of activation of its innovation potential and structural rebuilding of economy. It is defined the main features of modern international economy: globalization and newliberalization, absence of alternatives of steady economic development for all countries; acceleration of the technological progress development; dropping of labor quality and strengthening of migration process.

Ukraine's entrance in the global economic space gives evidence of complexity of cooperation with other countries what provides the necessity of mobilization of own social and economic and science and technical potential in the realization of strategies of development in accordance to postindustrial tendencies.

Innovation activity has influence on economic development of every country. In modern global world those countries get economic advantages which provide innovation model of economics development.

Innovation model is especial system of relationships and institutes which create conditions of science and technological process in limits of government innovation policy.

Ключові слова: глобалізація, неолібералізація, інноваційний потенціал, індекс економіки знань, інноваційні технології, технологічний уклад.

Key words: globalization, newliberalization, innovation potential, knowledge economy index, innovation technologies, technological mode.

Постановка проблеми. Глобалізація є однією з найважливіших характеристик міжнародної економіки сьогодення. Вона поставила перед країнами проблему пошуку нових форм і методів адаптації національних економік до сучасних вимог здійснення міжнародних економічних відносин. Швидкі зміни чинників, які визначають конкурентоспроможність підприємств на світових ринках, динамічний розвиток глобального середовища змушують уряди при формуванні умов соціально-економічного зростання більше звертатися до проблем забезпечення національної конкурентоспроможності у масштабах глобалізованого світу.

Сьогодні розвиток світової економіки свідчить про зростання ролі інноваційних переваг національних економік в умовах зростаючої глобалізації економічних зв'язків. У подальшому роль інновацій у забезпеченні конкурентоспроможності буде тільки зростати, оскільки буде змінюватись структура світового промислового виробництва на користь високотехнологічних галузей, зокрема під впливом активного розвитку галузей шостого технологічного укладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі інноваційного потенціалу країни присвячено дуже багато робіт вітчизняних та зарубіжних науковців: Б.М. Бажала, З.С. Варналія, В.М. Гейця, В.В. Зянька, В.П.Мельника, В.Л. Осецького, І.А. Павленка, Л.І. Федулової, А.А. Чухна, А.Сміта, Д.Рікардо, Й. Шумпетера, Д. Белла, Н. Кондратьєва, Г. Менша, М. Портера та ін. Класики економічної теорії – А.Сміт, Д.Рікардо, У.Петті, Ж.Б.Сей, Д.Міллер, Й.Шумпетер трактували інновацію як основну рушійну силу економічного розвитку. У працях К.Акамацу, Д.Белла, О.Гоффлера, П.Девідсона, Г.Касселя, Н.Кондратьєва, Г.Менша, М.Портера, Д.Робертсона, У.Ростоу,

Б.Твісса, А.Шпітгофа спостерігається ідея верховенства інноваційних факторів у моделях економічного розвитку. Окремі автори розглядають інноваційну діяльність в контексті технологічних хвиль та не концентрують увагу на окремих країнах та показниках інноваційної спроможності (Б.М. Бажал). Деякі автори концентруються лише на дослідженні результатів інноваційної діяльності, не приділяючи уваги аналізу всіх факторів, що впливають на інноваційний потенціал (І.А. Павленко, В.П. Мельник, В.Л. Осецький). В багатьох роботах не аналізуються міжнародні рейтинги інноваційного потенціалу (В.П. Мельник, З.С. Варналій, В.В. Зянько, В.Л. Осецький, І.А. Павленко).

Мета дослідження. Головною метою даного дослідження визнано проведення аналізу інноваційного потенціалу України за сучасними міжнародними методиками.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку світової економіки одним з головних джерел прогресу є інноваційний потенціал. Цей факт обумовлює необхідність збереження та постійного його розвитку. Як показують дослідження цей факт усвідомлено урядами розвинених країн, які на науку та інновації виділяють значну частку державного бюджету.

Перспективи країни на світовому ринку та участі в міжнародному поділі праці залежать від здійснення заходів активізації її інноваційного потенціалу, структурної перебудови економіки, можливості надати відповіді ключовим планетарним викликам, до яких належать:

- глобалізація і неолібералізація світової та більшості національних економік, у тому числі української;
- безальтернативність сталого економічного розвитку для кожної країни;

- нарощування у світі темпів технологічного прогресу, перехід національних економік до найвищих технологічних укладів;

- погіршення демографії, зниження якості трудових ресурсів та посилення процесів міграції населення [1, с. 107].

Для України процес входження у простір глобальної конкуренції засвідчує складність багатоаспектної взаємодії з іншими країнами, що передбачає необхідність мобілізації власного соціально-економічного і науково-технічного потенціалу в реалізації стратегій розвитку відповідно до «постіндустріальних» тенденцій:

- розширення науково-технічних зв'язків і співпраці міжнародних наукових інституцій;

- зменшення тривалості розробки та впровадження нових товарів з одночасним підвищенням їх наукомісткості та технічної складності;

- скорочення життєвого циклу товарів та комерціалізації процесу продукування технічних знань, інформаційних технологій;

- інтеграції національних інноваційних систем через утворення мереж корпоративних, промислових і регіональних кластерів;

- посилення процесів злиття та поглинання інноваційних компаній з метою удосконалення продукції, модернізації технологічної бази, використання глобального науково-дослідного потенціалу;

- зростання частки іноземного фінансування наукових досліджень та створення дослідницьких підрозділів ТНК [2, с. 294].

Інноваційна діяльність впливає на рівень економічного розвитку будь-якої країни: в сучасному глобалізованому світі отримують вигоду ті країни, які запроваджують інноваційну модель розвитку економіки як основний пріоритет довгострокової стратегії підвищення рівня конкурентоспроможності країни. Інноваційна модель – особлива система відносин, інститутів та інституцій, які створюють належні умови для науково-технічного прогресу в межах і під впливом визначеної державної

інноваційної політики [3, с. 126].

Напрями створення сприятливих умов розвитку інноваційної діяльності країн світу і передумов трансформацій стратегій інноваційної розвитку держави в умовах глобалізації є наступні:

- унікальний товар, який приносить споживачу додаткові переваги;

- потужна маркетингова орієнтація на ринок і клієнта;

- глобальна концепція товару, який первісно орієнтований на міжнародний ринок;

- інтенсивний первісний аналіз з метою виділення відповідних ресурсів і техніко-економічного обґрунтування;

- перелік конкретних завдань, вибір цільового ринку;

- між функціональна координація (НДДКР – виробництво – маркетинг);

- попередній відбір з метою максимізації успіху і мінімізації ризиків;

- контроль за перебігом розробки [4, с. 81].

Важливе значення для успішного здійснення економічних змін має розвиток інноваційної системи країни. Особливості розвитку НІС залежать від об'єктивних і суб'єктивних національних і міжнародних факторів різної природи і виявляються у пропорціях структури економіки країни; ролі бізнесу; рівні інноваційної активності і сприйнятливості економіки до інновацій; взаємодії державного і приватного секторів економіки в інноваційній сфері; ефективності і результативності державної інноваційної політики; співвідношенні фундаментальних і прикладних досліджень; форм взаємодії науки і виробництва; особливостей захисту інтелектуальної власності.

Інноваційний розвиток країни пов'язаний з наявним інноваційним потенціалом, структуру якого можна представити такими елементами: ресурсним, внутрішнім, результативним. Ресурсний елемент включає ресурси суб'єктів господарювання: матеріально-технічні, інформаційні, фінансові, трудові. Внутрішній елемент відображає структурно-інституціональний склад інноваційного потенціалу, політику керівництва,

Рис. 1. Фактори становлення національної інноваційної системи у глобальному середовищі*

* Джерело: [5, с. 16].

функціональні підходи до управління. Результативна складова відображає фактичні результати реалізації інноваційного потенціалу [6, с. 32]. Наведені елементи являють собою основу глобального інноваційного індексу, який є своєрідною оцінкою інноваційного потенціалу країн світу.

Глобальний інноваційний індекс (Global Innovation Index) – це рейтинг країн світу за показником рівня розвитку інновацій, що розраховується по методиці Міжнародної бізнес-школи INSEAD (Франція).

Даний показник складається з 80 змінних, які характеризують інноваційний розвиток країн світу. Автор дослідження вважає, що успішність економіки пов'язана, як з наявністю інноваційного потенціалу, так і умов для його реалізації. Індекс розрахо-

вується як зважена сума оцінок двох груп показників:

1) Ресурси та умови для проведення інновацій (Innovation Input) :

- інститути;
- людський капітал і дослідження;
- інфраструктура;
- розвиток внутрішнього ринку;
- розвиток бізнесу.

2) Досягнуті практичні результати здійснення інновацій (Innovation Output):

- розвиток технологій і економіки знань;
- результати творчої (креативної) діяльності [7].

Підсумковий Індекс розраховується як середнє значення витратних та результативних показників.

Крім того, пропонується визначити ефективність зусиль по розвитку інновацій як співвідношення витрат і ефекту.

В 2013 році дослідження охоплювало 141 країну. Країни було розділено за рівнем економічного розвитку (високий, вище середнього, нижче середнього, низький) та по регіонах. Україна за глобальним інноваційним індексом зайняла 63 місце та була віднесена до групи країн з доходом нижче середнього (табл. 1).

Індекс економіки знань (Knowledge Economy Index) щорічно розраховується Інститутом Світового банку шляхом узагальнення 109 різноманітних показників. Даний індекс визначає результативність науково-технологічної галузі та формується з 4 субіндексів: економічний та інституційний режим для інноваційної діяльності; інноваційна система; освіта та професійні якості населення; інформаційно-комунікаційна інфраструктура [8].

Кожний з трьох показників чотирьох субіндексів оцінюється за 10-бальною шкалою. Шляхом розрахунку середньої арифметичної визначаються спочатку субіндекси, а потім й Індекс економіки знань. Чим більше значення даного індексу за шкалою від 0 до 10, тим потенційно кращі умови має країна для інноваційного розвитку.

Дані наведеної таблиці свідчать про наступне. З одинадцяти представлених країн за дванадцять років

свої позиції за показником економіки знань втратили 4 країни: Нідерланди (2 позиції), Австралія (3 позиції), Швейцарія (5 позицій), Україна (2 позиції). Решта країн, представлених у таблиці або зберегли позиції, або покращили їх. Найкращий результат демонструє Німеччина, яка за 12 років перемістилася з 15 на 8 місце.

Наступним індикатором, що оцінює інноваційну спроможність країн світу є Табло інноваційного союзу (The Innovation Union Scoreboard). Він вимірює порівняльну інноваційну спроможність 28 країн Євросоюзу, їх основних конкурентів (США, Японії) та країн – сусідів ЄС. Загальний інноваційний індекс формується на основі восьми субіндексів, згрупованих у такі групи:

- ресурси: трудові ресурси, відкритість та привабливість науково-дослідницької системи, фінанси та можливості;

- інноваційна активність підприємств: рівень інвестиційної активності підприємств, партнерство, інтелектуальна власність;

- результативність науково-технічної та інноваційної діяльності: інноватори, економічна ефективність.

Оскільки Україна не аналізується у Європейському інноваційному та-

Таблиця 1

Глобальний інноваційний індекс у 2013 р.*

Країна	Місце	Бал	Рівень доходу
Швейцарія	1	68,2	Високий
Швеція	2	64,8	Високий
Сінгапур	3	63,5	Високий
Естонія	19	55,3	Високий
Латвія	30	47	вище середнього
Литва	38	44	вище середнього
Болгарія	43	40,7	вище середнього
Польща	44	40,4	Високий
Молдавія	50	39,2	нижче середнього
Російська Федерація	51	37,9	вище середнього
Румунія	52	37,8	вище середнього
Україна	63	36,1	нижче середнього
Вірменія	69	34,5	нижче середнього
Грузія	71	34,3	нижче середнього
Туреччина	74	34,1	вище середнього
Білорусь	78	32,9	вище середнього
Казахстан	83	31,9	вище середнього
Азербайджан	89	30,4	вище середнього
Таджикистан	108	26,4	Низький

* Джерело: [7].

Позиції країн світу за індексом економіки знань у 2012 р.*

Країна	Ранг в 2012	Індекс економіки знань	Ранг у 2000	Зміна позиції у 2012 порівняно з 2000
Швеція	1	9,43	1	0
Фінляндія	2	9,33	8	6
Данія	3	9,16	3	0
Нідерланди	4	9,11	2	-2
Норвегія	5	9,11	7	2
Нова Зеландія	6	8,97	9	3
Канада	7	8,92	10	3
Німеччина	8	8,9	15	7
Австралія	9	8,88	6	-3
Швейцарія	10	8,87	5	-5
Україна	56	5,73	54	-2

* Складено на основі: [9].

бло, а Державна служба статистики України не збирає необхідну для розрахунків інформацію, запропоновано користуватися експериментальними розрахунками.

Єгоров І., усереднивши дані за 23 показниками побудував загальний інноваційний індекс для України, адже кількість індикаторів, що розраховувалися, виявилася вищою за 70 % (мінімальна відмітка, яка є необхідною для проведення коректних порівнянь, за оцінкою експертів ЄС) [10].

Необхідно зазначити, що деякі показники не були розраховані «напрямую», а оцінені внаслідок відсутності даних або розбіжності деяких показників з даними ЄС. В результаті проведеного аналізу зроблено висновок, що значення загального інноваційного індексу для України приблизно складає 0,19 та приблизно співпадає із значеннями відповідних показників для Болгарії, Сербії, Туреччини. При цьому Україна відстає від лідера – Швейцарії приблизно у чотири рази за значенням даного показника.

Стійку позицію Україна зберігає за рівнем освіти та витрат на інформаційно-комунікаційні технології у ВВП. Що стосується залучення венчурного капіталу та інноваційної активності підприємств, позиція України є незадовільною. Спостерігається дисбаланс між інноваційними можливостями та реальним залученням інновацій у виробничу сферу.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного дослідження зроблено наступні висновки. На сьогоднішній день глобалізація є беззаперечною тенденцією, що характеризує сучасний стан розвитку світової економіки. Вона обумовлює проблему адаптації країн світу до сучасних умов ведення міжнародного бізнесу. Також важливою складовою сучасної міжнародної економіки є інноваційна спроможність, яка стала обов'язковим фактором успішності країни на міжнародній арені економічних зв'язків.

Визначено основні тенденції, які характеризують сучасний розвиток міжнародної економіки: глобалізація та неолібералізація; безальтернативність сталого розвитку всіх країн світу; прискорення науково-технологічного прогресу; посилення процесів міграції.

Інноваційний потенціал визнано важливим фактором конкурентоспроможності країни у глобальному просторі. Проаналізовано інноваційний потенціал України за глобальним інноваційним індексом (63 місце), за індексом економіки знань (56 місце), за табло інноваційного союзу (0,19, що є близьким до показників Болгарії, Туреччини, Сербії).

Визначено, що Україна має досить потужний науково-технологічний потенціал. Проте реальне використання його та запровадження у бізнес залишає бажати кращого та обумовлює вивчення проблем та причин даного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- Шапаренков А.В. Грошовий механізм формування інноваційного потенціалу: монографія / А.В. Шапаренков. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2013. – 456 с.
2. Інноваційний потенціал України: монографія / А.А. Мазаракі, Т.М. Мельник, В.В. Юхименко, В.М. Костюченко, Л.П. Кудирко [та ін.]; за заг. ред. А.А. Мазаракі. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2012. – 592 с.
3. Козлова А.І. Інноваційна модель розвитку економіки України: міжнародні пріоритети / А.І. Козлова // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2012. – № 725. – с. 125-129.
4. Корж М.В. Удосконалення моделі організації інноваційної діяльності на державному рівні при використанні інструментарію міжнародного маркетингу / М.В. Корж // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 2. – с. 77-84.
5. Адаманова З.О. Інноваційні фактори економічного розвитку в умовах глобалізації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора. екон. наук.: за спец. 08.05.01 – Світове господарство і міжнародні економічні відносини. – Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Київ, 2006. – 32 с.
6. Матросова О.В. Сутність та складові потенціалу як основа управління інноваційною діяльністю / О.В. Матросова // Економіка транспортного комплексу. – 2011. – Вип. 17. – С. 27-36.
7. The Global Innovation Index: Stronger Innovation Linkages for Global Growth [Електронний ресурс] // World Intellectual Property Organization; INSEAD: [сайт]. — Електрон. дані. — Fontainebleau, 2012. — 464 p. — Режим доступу: http://www.wipo.int/freepublications/en/economics/gii_2012.pdf.
8. Knowledge Economy Index (KEI) 2012 Rankings [Електронний ресурс] // The World Bank: [сайт]. - Електрон. дані. — Washington, D.C., 2012. — Режим доступу: <http://siteresources.worldbank.org/INTUNIKAM/Resources/2012.pdf>.
9. Knowledge economy index (KEI) 2012 Rankings [Electronic resource] / <http://siteresources.worldbank.org/INTUNIKAM/Resources/2012.pdf>.
10. Інноваційна політика: Європейський досвід та рекомендації для України [аналітичні матеріали] / ред. І. Єгоров [та ін.]. — К.: Фенікс, 2011. — Т. 1. — 214 с.

REFERENCES:

1. Shaparenkov A.V. Money mechanism of formation of innovation potential: monograph. – K.: Kyiv National trade and economic university, 2013. – 456 p.
2. Innovation potential of Ukraine: monograph / A.A. Mazaraki, T.M. Velyk, V.V. Yuhymenko, V.M. Kostyuchenko, L.P. Kudyko. – K.: Kyiv National trade and economic university, 2012. – 592 p.
3. Kozlova A.I. Innovation model of economics development of Ukraine: international aspects // Visnyk of National University «Lvivska politechnika». – 2012. - № 725. – 125-129.
4. Korzh M.V. Improving model of organization of innovation activity on the government level at using of international marketing instruments // Actual problems of economy. – 2012. - № 2. – 77-84.
5. Adamanova Z.O. Innovation factors of economic development in conditions of globalization: author's abstract. – Kyiv National economic university under V. Ghetman, Kyiv, 2006. – 32 p.
6. Matrosova O.V. Elements of potential as the base of innovation activity management // Economics of transport complex. – 2011. - № 17. – 27-36.
7. The Global Innovation Index: Stronger Innovation Linkages for Global Growth [Електронний ресурс] // World Intellectual Property Organization;

INSEAD: [сайт]. — Електрон. дані. — Fontainebleau, 2012. — 464 p. — Режим доступу: http://www.wipo.int/freepublications/en/economics/gii_2012.pdf.

8. Knowledge Economy Index (KEI) 2012 Rankings [Електронний ресурс] // The World Bank: [сайт]. - Електрон. дані. — Washington, D.C., 2012. — Режим доступу: <http://siteresources.worldbank.org/INTUNIKAM/Resources/2012.pdf>.

9. Knowledge economy index (KEI) 2012 Rankings [Electronic resource]

/ <http://siteresources.worldbank.org/INTUNIKAM/Resources/2012.pdf>.

10. Innovation politics: European experience and recommendations for Ukraine [analytical materials] / I. Egorov. — К.: Feniks, 2011. — Т. 1. — 214 p.